

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆՔ

ԱՌՏՆԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ծիս : (Տես նրա 119)

Սխալներն իրենք իրենցով աւրուելը : —
Սորթուած կենդանեաց միսը այնչափ աւելի շուտ կ'աւրուի, որչափ օդոյն բաւ ընդհանուր թիւնը բարձր ըլլայ և խոնաւութիւնը շատ : () Գոյն թթուածնէն կը սկսի միսը խմորիլ, և փտութեան հօտ մը այս խմորման յառաջագիւտութիւնը կ'իմացնէ . այլ և այլ ձուածին կամ կենդանածին ճանձեր կու գան մին վրայ իրենց հակիթը կամ ծէտուկը կը դնեն, քիչ ատենէն բոլոր կ'որդնոտի ու կ'ապականի :

Թեթեւ խմորման առաջին երեւոյթները մին համակցութիւնը կը նուազեն կամ կը կակղացնեն . ուստի քանի մը կենդանեաց միսը այնչափ կը պահուին՝ որ ինչուան փտութեան թեթեւ հօտ մը տայ, ու անկէ ետեւ կ'եփուին . այսպէս է փասիանի միսը : Շատ փորձերով իմացուեր է որ այսպիսի միսերը ամենեւին վնասակար որպիսութիւններ չեն առնուր, բայց կրնան նուազ սննդաւոր ըլլալ : Այնպէս ալ սաստիկ աշխատած ու յոգնած կենդանեաց միսն ալ էական անառողջութեան նշան մը չէ տուած :

Եւ աւելի զարմանալին, հիւանդ կենդանեաց միսը, նոյն իսկ մահացու ու փոխադրական կամ ցեղական հիւանդութեամբ բռնուած կենդանեաց միսը՝ շատ անգամ թէ մարդիկ և թէ կենդանիք ուտելով ամենեւին մէկ թունաւոր կամ մահաբեր արգասիք մը վրանին չեն զգացեր :

Երբեք է որ երբեմն խաղաւարտ՝ ըստած հիւանդութեամբ բռնուած կենդանիք իրենց ախտաբեր թարախն հա-

ղորդեր են մնագործին, որ զիրենք մարթեր է, և ամենեւին վնաս մը չեն տուած անոնց, որ իրենց միսն եփեր են սովորական կարգաւ ու կերեր են :

Տարակոյս չկայ թէ այսպիսի միսերն այն ամէն որպիսութիւնները չունին, որով սննդաւորութիւնն ախորժական կ'ըլլայ, և ոչ երբեք մարդ անոնց նախապատուութիւն կու տայ . բայց հարկաւոր է գիտնալ որ եթէ ըստ պատահման մէկն այսպիսի միս ալ կերած ըլլայ, ամենեւին վտանգ մը չհանդիպիր :

Նախադրեալն իրենք իրենցով աւրուած միսերն : Սխիւթ թէ այն միսերն որ փտութեան խմորման առաջին աստիճանն աւեր են, կամ նոյն իսկ փոխադրական և պատուաստելի հիւանդութեամբ բռնուած կենդանեաց մէկ յառաջ եկած ըլլան, շուտ մը եփուելով ու սպառուելով սննդաւորութեան մէջ ամենեւին մահացու ազդեցութիւն մը չեն ընեն : Այդորովին հակառակն է երբ եփուած միսերն իրենք իրենցմէ սկսին աւրուիլ . շատ փորձերով հաստատուած է որ այս միսերը երկար ժամանակ պահուելով, մանաւանդ խոնաւ և տաք օդոյ մէջ, մահաբեր որպիսութիւններ կ'առնուն : Այս որպիսութիւններս կարծել տուին թէ մետաղական ռքսիտներէ կամ աղերէ յառաջ կու գան՝ անօթոց պղնձէ կամ կապարախառն բուով ծեփուած ըլլալուն պատճառաւ : Տարակոյս չկայ թէ այս ուտելիքները պէտք է զգոյշ բռնել այսպիսի թունաւորութեան պատճառներէ, այսինքն զանոնք պղնձէ կամ կապարախառն բուով ծեփուած անօթներու մէջ չպահել . բայց առանց այս պատճառներու և շատ անգամ առանց ամենեւին մետաղական օքսիտի կամ աղի հետք մըն ալ գտնուելու, եփուած միսերն՝ որ աւրուեր էին՝ ուտողաց վրայ թունաւոր երեւոյթներ յառաջ բերեր են : Այս բանիս բուն պատճառը կը կարծուի թէ միսերուն վրայ գոյացած բորբոսն ըլլայ, որ հազիւ աչքի կը տեսնուի . վասն զի պարարտ հիւթը, որ արգանակին նման է, զիրաւ կրնայ թթուիլ և այս մանր

բոյսերս տալ, որ սունկերու նման են, որոնց մէջ շատ թունաւոր տեսակներ կան:

Ինչ ալ ըլլայ գլխաւոր պատճառը այսպիսի թունաւորութեանց, պէտք է միշտ, մանաւանդ տաք եղանակներուն մէջ, զգուշանալ եփուած հին միս ու տեւէն՝ որ երկար ժամանակ օդուն մէջ մնացեր է, ու զգալապէս թթուեր է և շատ կտրժիչ բորբոսեր է: Վիւրին հնարքներ կան հում ու եփուած միսերն երկար ատեն պահելու, որոնց վրայ կ'անցնինք խօսելու:

ՃԱՐՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Առողջարար և քիւր քնակարանք:

Պ. Լ. Լիւի, վաղեմի աշակերտ Ռաբիդու բազմարուեստից դարբոցին և կայսերական ճարտարապետ կամրջաց և ճանապարհաց ու գլուխ ճարտարապետաց հռովմէական երկաթուղոյն 'ի Պոլնեա, անցեալները հրովարտակ ընդունեցաւ Վաղղիոյ տէրութենէն գեղեցիկ գիւտի մը համար, որն որ մեծաժեծ օգտակարութիւններ պիտի ընծայէ քաղաքաց և գիւղից հասարակաց առողջութեանը, ինչպէս նաև գիւրութիւն և խնայութիւն գինուորաց բանակելուն, և նոր յարգ մը պիտի տայ այնպիսի նիւթոյ մը, որն որ ինչուան հիմա ոչ յարգ ունէր, և ոչ ալ կարգաւորեալ գործածութիւն, և ամէն ծովեղերեայ տեղուանք առատապէս կը գտուի:

Եւս նիւթս է ծովու բարակ մամուռը, որ ինչուան հիմա ապակեղէն ու խեցեղէն անօթները գետեղելու կը գործածուէր: Եւս մամուռին վրայ եղած քննութիւններէն իմացուեցաւ որ անհաղորդական է ջերմութեան, և հետեաբար թէ տաքին և թէ ցրտոյն հաւասարապէս կ'ընդդիմանայ. բաւական թանձրութեամբ խցերն յատակելով՝ կը պաշտպանէ զանոնք ազմկաց դէմ:

գրեթէ անկիղելի է, կամ գոնէ ամենեւին բոցով չվառիր, և երբ կրակն առնու զինքը՝ ինքնիրեն շուտ մը կը մարի. վերջապէս իր մասնաւոր յատկութենէն և վրայի ողորկութենէն միջատաց բնակարան չկրնար ըլլալ:

Փայտաշէն տները ամառը տաքէն անբնակելի կ'ըլլան, և որչափ ալ ջանք ըլլուի հով բանեցընելու՝ գիշերներն անտանելի կ'ըլլան և բնակիչները տաքէն կը խղզուին: Չար քան զայս են զինուորաց բնակարանները, որ թէ վրանի տակ բնակին և թէ տնակներու մէջ՝ ամառն ու ձմեռը շատ նեղութիւն կը քաշեն և հիւանդութեանց ենթակայ կ'ըլլան, մանաւանդ երբ այս տնակներուն տանիքը մետաղէ կամ նոյն խեղճմիտրէ ըլլան:

Եւրոպայի անպատեհութիւններս կը վերցուին թէ որ արեւուն ճառագայթիցը դէմ խցերուն կամ տնակներուն տանեացը տակն այնպիսի նիւթոյ խիտ կարգ մը դրուի, որ անհաղորդական ըլլայ ջերմութեան: Փայտածուխն այս բանին շատ լաւ կրնար ծառայել, բայց սուղ կ'ըլլայ. յարգն ու չոր խտան այս անպատեհութիւնն ալ ունին՝ որ դիւրավառ են, և բազմաթիւ միջատաց բնակարան կրնան ըլլալ, որոնք նոր տանջանք մը կ'աւելցընեն բնակչաց վրայ: Իսկ ծովու մամուռը համեմատութեամբ խոտին նուազ գին ունի, և ամէն ծովեղերեայ տեղուանք առատ կը գտուի. ուստի ամէն առաւելութիւն ունի այս անպատեհութեանցս դէմն առնելու: () Իննակի համար, այս մամուռը անուշ ջրով լուալէն ետև կրնայ գեղի տանց կղմինտրներուն տակը դրուիլ, որով այն տները թէ տաքէն և թէ ցրտէն կը պաշտպանուին. պատերն ալ կրնան անթափանցելի ըլլալ տաքութեան և ցրտութեան, եթէ մայր պատէն քիչ մը հեռու ուրիշ պատ մըն ալ շինուի զուգահեռական, և անոնց մէջ տեղը ճնշած մամուռ դրուի: Եւս կերպով շատ կը լաւցուին ամառնային գիւղացնացութեան թեթեւ բնակարանները և ասոնց նման ուրիշ տները, որ